

ג. שערים מצויינים בהלכה

בב"מ (לג): כתב רש"י: רבי קיבץ כל תלמידי ארץ ישראל, ועד ימיו לא היו מסכתות מסודרות (על פי נושאים) אלא כל תלמיד ששמע מפי גדול, גרסה, ונתן סימנים: הלכה פלונית ופלונית שמעתי משם פלוני, וכשנתקבצו, אמר כל אחד מה ששמע ונתנו לב לברר טעמי המחלוקות, דברי מי ראויים לקיים, וסידרו המסכתות, דברי נזיקין לבדם ודברי יבמות לבדם וכו'. הנה מרש"י משמע שנתנית שם פלוני להלכה שפלוני אמר, הוא היה סימן לשמועה זו, אלא שקיבץ כל אחד הלכות רבות של רב פלוני ביחד אף שהיו מנושאים שונים. אם כן – היו נותנים שמות כסימנים לשמועות. וכן מוצאים אנו בש"ס במקומות רבים, מימרות משם רב אחד שאינם באותו נושא, אך רבי לא הכניסם למשניות.

ובמדרש אבדר"נ פכ"ד: "יש שלומד 20 שנה ושוכח בשתי שנים...ראשי פרקים ומסכתות". היינו השמות והרמזים שהקלו עליו לעשות חזרות, בעל-פה.

וזהו שנאמר בברכות (נח). "אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב – אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה". ופירושו: שהיו מצויינים ומסמנים ההלכה כדי שלא ישכחוה, שאחר החורבן רבו הטרדות, וללא ציון להלכה, עלולים היו לשכוח אותה, ולכן אומרת הגמ' – כדעולא דאמר – מיום שחרב ביהמ"ק אין לו לקב"ה אלא ד"א של הלכה. ולכן הגמרא מביאה שם דגרסי ביני עמודי ושם התפללו. והגירסא היא של שמועות רבות ע"י שעשו להם ציונים.

וראיה לזה ש"ציון" – הוא מלשון ציונים וסימנים, מהגמ' עירובין (נד): דאמר רב חסדא: אין התורה נקנית אלא בסימנים... שנאמר: "שימה בפיהם" אל תקרי "שימה בפיהם" אלא סימנה. אמר רב תחליפא: במערבא מהכא מתניין לה "הציבי לך ציונים שימי לך תמרורים" – עשו ציונים לתורה, ומאי משמע דהאי ציון לישנא דסימנא הוא, דכתיב: "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון", עכ"ל. אם כן מוכח ששערים המצויינים בהלכה, היינו שעשו להם ציונים וסימנים שלא ישכחו אותם, והיינו על-פי סימנים שמסדרים לו בלימוד, כמו סדר א' ב', או שמות בעלי השמועה ועוד.

ונראה לכאורה תמוה שמביא ראייה ממתים. אך הגמרא בסנהדרין (צט). אומרת: "רבי יהושע אומר: כל הלומד תורה ומשכחה, דומה לאשה שיוולדת וקוברת". אם כן, כיון שאינו חוזר הרי כקובר בניו ונשארו עצמות בקבר, ועל כן מביא ראייה ממתים דווקא: "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון" וכן ההלכות, עושה להם ציון וסימן, כדי לא לשכוח אותם, דבלא ציון וסימן, לא ימצאם ויעלמו כקבר בלא ציון.

ויש לומר עוד, דבא לומר "הציבי לך ציונים, שימי לך תמרורים", שהציון והתמרור אינו מהענין עצמו, כמו למשל נותנים שמות לרחובות העיר ושמים שלטים, הרי השמות לרחוב והשלטים אינם מעניין עצם העיר כלל, רק הם ציון להעזר בו. דהא אם קראו לרחוב "מאה שערים" זה לא משנה במהות המקום והאנשים אשר שם, ואם יקראו למקום "שערי ציון" וכי שינה משהו במהות המקום? אלא העניין הוא לתת ציון וסימן, ואף שאינו מעניין הרחוב מכל מקום הוא עוזר לזכור כל הרחוב, אם הוא מכירו. וכך בגמרא, אם נותן שם לדף, אף שאינו מעיקר הדף יזכיר לו את הדף, ובפרט אם הוא רמז יפה שתואם לדף וכך יזכר בכל הדף.